

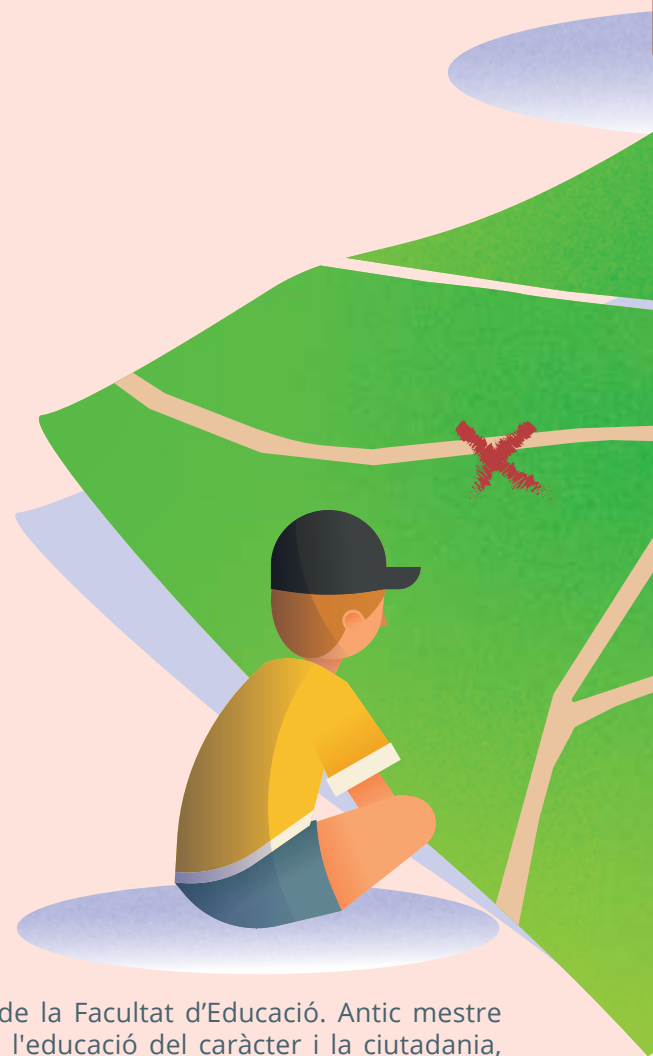
El caràcter, emergència educativa del segle XXI

Reptes i oportunitats d'educar per al desenvolupament cívic i moral

per Ana Moreno Salvo

ENTREVISTA A ANDREW PETERSON

Andrew Peterson (Birmingham) és catedràtic d'Educació del Caràcter i la Ciutadania i director adjunt del Jubilee Centre for Character and Virtues de la Universitat de Birmingham. També és el responsable del Departament d'Educació i Justícia Social de la Facultat d'Educació. Antic mestre d'escola, la seva investigació se centra en les connexions entre l'educació del caràcter i la ciutadania, en particular sobre la naturalesa de les virtuts cíviques i la seva educació a les escoles. Ha escrit molt sobre aquest tema, combinant la investigació teòrica i empírica per examinar com les escoles cultiven una ciutadania informada, activa i moralment responsable. Els seus treballs s'han publicat en destacades revistes acadèmiques i en nombrosos llibres; el més recent és "Civility and Democratic Education" (2019, Springer) i ha editat diverses col·leccions importants sobre ciutadania i educació cívica.

Al llibre "Understanding character education" vostè i els seus col·legues parlen del ressorgiment de la importància de l'educació del caràcter al segle XXI.

Quines creu que són les causes?

Crec que hi ha diverses raons per a aquest ressorgiment, no solament al Regne Unit, sinó també a altres països de tot el món, incloent-hi Espanya. Sovint l'educació del caràcter s'ha posicionat com una resposta a certs problemes socials o morals. Hi ha una preocupació per l'apatia moral i política de molts joves, per la polarització, les desigualtats econòmiques i la manca d'implicació a les comunitats. També s'esmenta la manca d'habilitats socials valorades pels empresaris o la manca de resiliència dels joves. Tot i això, veure l'educació del caràcter com una solució reactiva és problemàtic per dues raons principals.

En primer lloc, reforça una visió deficitària dels joves, atribuint-los responsabilitat i culpa sense aprofitar els punts forts del caràcter que molts ja tenen. En segon lloc, passa per alt la raó fonamental de l'educació del caràcter: el desenvolupament i l'expressió de virtuts, especialment les virtuts morals, que són la base de l'esplendor humà i social.

El caràcter és clau per tenir un sentit de propòsit i pertinença, especialment per infants i joves. Si ens centrem en aquesta perspectiva positiva, tenim una altra raó important per explicar aquest ressorgiment.

En un món de reptes i complexitat, l'educació del caràcter ens ajuda a trobar solucions positives i maneres de conèixer, reconeixent les nostres diferències. A més, ofereix un enfocament holístic en un moment en què el rendiment acadèmic i les avaluacions dominen els sistemes educatius. Molts professors i líders escolars han tornat a centrar-se en l'educació del caràcter per equilibrar l'educació que reben els alumnes i reconnectar amb les motivacions que els van portar a la docència.

Un estudi d'Edutopia fet el 2015 va revelar que les qualitats més valorades pels docents eren la compassió, la bondat i el respecte.

L'educació del caràcter ens ajuda a trobar solucions positives i formes de conviure, reconeixent les nostres diferències

Un darrer punt és que el caràcter és present en el llenguatge quotidià. Definim les persones per les seves qualitats, com si són amables, honestes o dignes de confiança. De la mateixa manera, els nens s'interessen per saber si els amics són bons amics o si els professors són pacients. Les escoles tenen un paper clau per ajudar els joves a explorar el seu caràcter i comprendre com les seves relacions amb els altres estan vinculades al que significa ser una bona persona i viure una bona vida en comunitat.

Avui dia se sol tenir una visió integral de l'educació i moltes escoles es recolzen en l'educació positiva i programes d'educació socioemocional o de desenvolupament personal i social, en què es diferencia aquest tipus d'educació d'una educació centrada en el desenvolupament del caràcter?

Penso que hi ha diferències importants entre l'educació del caràcter i els seus parents no gaire llunyans, com l'educació positiva i l'aprenentatge socioemocional. Abans de parlar de les diferències, cal destacar algunes coincidències importants. A la pràctica, és probable que moltes escoles utilitzin una combinació de totes tres. Alguns marcs dissenyats per diverses organitzacions busquen integrar l'aprenentatge socioemocional i l'educació del caràcter. Tot i això, crec que hi ha diferències importants, tant en com conceptualitzem aquests enfocaments, com en com es practiquen. Al Jubilee Centre for Character and Virtues, adoptem un enfocament neoaristotèlic de

l'educació del caràcter, basat en les idees clau d'Aristòtil i actualitzades amb investigacions contemporànies.

Un enfocament neoaristotèlic considera la virtut com un mitjà entre dos extrems, un excés i una deficiència. Per exemple, la virtut del coratge se situa entre la temeritat (excés) i la covardia (deficiència). A diferència d'algunes maneres d'educació positiva i aprenentatge socioemocional, la virtut no és simplement tenir més d'una qualitat com l'empatia o la valentia. Es tracta de tenir la quantitat adequada per les raons adequades i en els moments adequats, cosa que dependrà de la situació, de les nostres capacitats i experiències prèvies que ens orienten cap a l'acció virtuosa.

És important assenyalar que aprendre i educar la virtut és un procés que dura tota la vida. Molt pocs de nosaltres som plenament virtuoses, i sovint fallem. L'educació del caràcter, especialment per a nens i joves, ofereix l'oportunitat d'explorar i de practicar la virtut, però també de reflexionar sobre les seves accions i experiències: Per què vaig fer alguna cosa? Per què vaig fallar? Què podria fer diferent la propera vegada?

Això ens porta a una altra diferència vital: com jutgem la quantitat adequada de virtut per la raó adequada en el moment adequat. Aristòtil usava el terme "phronesis", o saviesa pràctica. Aquesta saviesa guia la nostra conducta en situacions difícils, especialment quan les virtuts xoquen. Un exemple comú és

el conflicte entre honestat i amabilitat. Un amic em diu: "M'he tallat els cabells. T'agrada?". La meua saviesa pràctica m'ajuda a triar la millor resposta, basada en el coneixement del meu amic i les meves experiències prèvies.

Aquestes no són només idees teòriques; també tenen una rellevància pràctica important. Sabem per moltes escoles, dins i fora del Regne Unit, que han integrat el nostre marc educatiu, que aquestes idees són importants per al personal, els estudiants i les famílies. Aquestes escoles treballen amb els joves perquè reflexionin sobre les seves accions, deliberin sobre què significa fer el que és correcte en cada situació, i aprenguin de les seves experiències.

Què s'entén per educar el caràcter a l'escola?

Al Jubilee Centre definim l'educació del caràcter com totes les activitats i relacions educatives que ajuden els infants i joves a desenvolupar virtuts. És un procés que dura tota la vida i no segueix una trajectòria lineal. Ningú no és perfectament virtuós, però esperem aprendre dels nostres errors. Els nens i joves necessiten espais per reflexionar sobre els seus errors i aprendre'n, especialment durant la infància i l'adolescència, que són períodes clau en aquest aprenentatge.

Totes les escoles, d'una manera o altra, eduquen el caràcter. La qüestió és si ho fan de manera positiva, intencional i planificada. És important assenyalar que no hi ha un model únic per a l'educació del caràcter. Cada escola l'ha de fer rellevant per al context, els alumnes i la comunitat. Hi ha, però, formes útils de pensar sobre l'educació

El caràcter implica actuar amb la quantitat adequada de virtut per les raons correctes i en els moments apropiats

del caràcter que es poden aplicar a qualsevol escola. Una és dividir les virtuts en quatre categories: morals, intel·lectuals, cíviques i d'execució. Aquesta última classe de virtuts, com ara la perseverança, només es converteixen en veritables virtuts quan estan al servei de les virtuts morals i intel·lectuals. Per exemple, un lladre pot ser perseverant, però això no el converteix en virtuós.

Una altra idea clau és integrar l'educació del caràcter a la vida escolar. Això implica no sols que els alumnes aprenguin sobre les virtuts, sinó que també tinguin oportunitats per posar-les en pràctica i reflexionar sobre les seves experiències. A més, dividim les virtuts en set components, que inclouen la percepció de quina virtut és necessària en cada situació, el coneixement de les virtuts i aspectes com l'emoció i l'acció.

No hi ha programes "llestos per utilitzar" que garanteixin una educació del caràcter efectiva. Les escoles que vulguin integrar aquesta educació han de dur a terme un procés reflexiu, en col·laboració amb tota la comunitat educativa, per assegurar-se que respongui a les necessitats dels alumnes i el context.

Quins són els desafiaments més grans que enfronta l'educació del caràcter a les escoles?

Hi ha dos reptes principals en què m'agradaria centrar-me. Un és el repte de l'educació amb preocupació per l'alta avaluació, els exàmens, els èxits acadèmics i, també vinculat amb això, la preparació per a la vida laboral. Això es pot considerar molt utilitari, instrumental, i situar-nos treballant en contra o detriment de l'educació del caràcter de nens i joves. Penso

que és millor veure'ls com a diferents objectius de l'educació no necessàriament excloents. Quan defensem l'educació integral del nen mitjançant un enfocament basat en l'educació del caràcter, no estem dient que els èxits no siguin importants. De fet, moltes investigacions sobre l'educació del caràcter, i en concret les escoles amb què treballem, evidencien que el rendiment ha millorat des que van adoptar un enfocament explícit i integrat de l'educació del caràcter. El mateix passa amb la preparació per a la vida laboral. De fet, la majoria dels informes sobre aptituds, atributs i qualitats professionals destaquen que es busquen joves amb virtuts i trets del caràcter.

Crec que és un repte, però no en un aspecte fonamental sinó pràctic.

L'enfocament de l'escola en els resultats no fa més que reconèixer

la importància de l'educació holística i l'educació del caràcter, encara que aquests siguin, en primer lloc, els que motiven els professors. Les escoles que realment han integrat l'educació del caràcter, es converteix en el nucli dels seus èxits acadèmics, la preparació per al món laboral i altres objectius educatius.

Crec que el segon repte, que té a veure amb els reptes a què s'enfronten les democràcies de tot el món, és trobar un consens i un conjunt de virtuts, o alguns preferirien valors, sobre els quals ens puguem posar d'acord dins d'un context determinat, que siguin realment significatius i inclusius, sense ser exclusius o excessivament excloents. Penso que es tracta del veritable repte perquè, des del punt de vista de l'educació, és molt més fàcil definir les coses a un nivell molt general i ambigu, perquè així es pot asseure a taula més gent, per dir-ho així. Aquest és el perill, sobretot quan es tracta d'educar en valors, que els valors es defineixen de manera tan general que signifiquen alguna cosa, però alhora res.

Un repte per a l'educació del caràcter és trobar algunes virtuts fonamentals amb què la gent pugui estar d'acord i assegurar que s'acorden de manera inclusiva. En educació del caràcter, sempre hi ha un equilibri entre reconèixer la situació en què actuar i les virtuts, però també cal ser conscients que es tracta de virtuts generals, universals, que es consideren importants per moltes cultures diferents. La compassió n'és un bon exemple. La majoria de les cultures, si no totes, tenen alguna virtut afí o alineada amb la compassió. Això no vol dir que tots entenguem

la compassió exactament de la mateixa manera. Cada cultura pot tenir un concepte o terme diferent, però podem arribar a un acord i consens a dir que aquesta virtut universal de reconèixer el patiment dels altres és una cosa positiva com a virtut i una cosa que ens agradaria que els nens i joves aprenguessin i desenvolupessin.

És difícil trobar aquest consens real, sobretot a les diferències i entre contextos. Però crec que és una feina molt important. S'hi ha treballat molt, però crec que queda molt a fer per arribar a un consens sobre les virtuts compartides que són fonamentals. Un altre cop, sense ser tan restringits que siguin excloents, ni tan poc restringits que no signifiquin res o siguin massa ambigües.

A què s'anomena aprenentatge basat en el caràcter? Quins beneficis té segons les evidències?

La millor manera d'entendre l'aprenentatge basat en el caràcter és centrar-se en una educació del caràcter integrada a l'escola mitjançant un enfocament: entès, ensenyat i buscat. El caràcter aporta una missió, visió i ètica clares que són al centre de l'escola, incloses a la seva cultura i relacions. No es tracta només d'incloure l'educació del caràcter, sinó que es visqui en la realitat quotidiana de l'escola i en les experiències dels qui s'hi relacionen.

A més, l'educació del caràcter s'ha de reforçar en el pla d'estudis, no necessàriament com una assignatura a part, sinó integrada als continguts i altres processos com les tutories grupals o assemblees. Per exemple, he vist escoles on es fan servir les virtuts per explorar els personatges d'un text de literatura que els alumnes estan llegint.

És crucial que els estudiants

tinguin oportunitats, dins i fora del currículum, per cercar el seu propi desenvolupament del caràcter, com a través de l'acció social i les activitats cíviques, que els permeten contribuir a les comunitats. La formació del caràcter ha de ser autònoma, i els joves han de buscar les pròpies oportunitats a mesura que creixen.

Pel que fa a les evidències, hem de ser cautelosos en interpretar-les. Alguns estudis mostren els beneficis d'intervencions que desenvolupen virtuts específiques com ara el pensament crític o l'empatia. Algunes escoles avaluen el desenvolupament del caràcter de manera holística, i aquestes pràctiques funcionen millor quan es basen en una visió longitudinal, avaluant el progrés al llarg del temps i implicant els estudiants en la reflexió sobre ells mateixos i els seus companys.

L'evidència més convincent prové dels mateixos líders escolars, professors, estudiants i famílies. A les escoles que incorporen l'educació del caràcter, hi ha més sensació de propòsit i claredat, cosa que permet converses més significatives sobre el caràcter. Aquests testimonis s'uneixen a evidències d'informes d'inspecció escolar i a investigacions acadèmiques. Per exemple, en un estudi del Jubilee Centre, trobem una correlació clara entre les escoles que integren l'educació del caràcter i els estudiants que tenen més sentit de pertinença i confiança a les seves escoles i comunitats locals.

De vegades, l'educació del caràcter completament integrada pot ser intangible. Un exemple és quan veiem un paisatge preciós i fem una foto que mai captura completament el que sentim en ser-hi. De manera semblant, només podem percebre plenament els efectes de l'educació del caràcter quan som a l'escola i ho experimentem de primera mà. Tot i que és possible mesurar-ho

El repte més gran és trobar un consens sobre les virtuts que s'han d'ensenyar, sent inclusives i culturalment significatives

Les escoles han d'integrar el caràcter a la seva cultura, pla d'estudis i experiències, no només com un afegit, sinó com el nucli

i recollir testimonis, també hi ha un aspecte intangible que no hem d'oblidar.

Quina responsabilitat tenen els docents en l'educació del caràcter del seu alumnat?

Els professors tenen una responsabilitat primordial en l'educació del caràcter, però cal tenir en compte que les famílies en són les principals

responsables. Les escoles i els professors tenen la responsabilitat de donar suport al desenvolupament del caràcter dels alumnes. Crec que aquest treball comença amb els professors com a models per als alumnes, models que transmeten l'ètica de l'escola a través de les accions, la conducta i les relacions.

Per exemple, un professor que es desinteressa pel que un nen ha de dir sobre un assumpte concret o que

no mostra respecte o humilitat envers els alumnes i estudiants, o pitjor encara, és indiferent als interessos del nen i de la seva vida familiar. Crec que aquest professor transmet un missatge força diferent als seus alumnes, del que sí que mostra un interès adequat pel nen, es pren temps per escoltar-lo i per comprendre els seus interessos i reptes. Com saben els bons professors, això no consisteix només en el que passa a l'aula, sinó també en el que passa al pati i a la porta de l'escola i als passadissos, quan els professors es troben amb els alumnes i mantenen converses amb ells.

De fet, crec que de vegades aquestes trobades i experiències informals són tan formatives per als joves com les experiències més formals dins de

l'aula. Crec que també és important assenyalar que els professors necessiten un cert suport en aquest paper, ja sigui dels seus col·legues, de les famílies o de la comunitat en general.

Crec que els professors tenen un paper clau, però no poden fer gaire individualment o en petits grups. Ha de ser un esforç de tota la comunitat, amb la participació de les famílies i també de la societat en general.

Quin paper tenen les famílies i la comunitat en l'educació del caràcter?

Les famílies són realment les educadores principals del caràcter d'un nen. També les comunitats tenen un paper positiu en l'educació del nen. Alhora, és molt important que els nens tinguin l'oportunitat d'aprendre de les seves comunitats i exercir-hi un paper actiu. En aquest sentit, el desenvolupament d'un llenguatge comú del caràcter proporciona un ajut vital per contribuir a la cohesió i la col·laboració entre les escoles, les famílies i les comunitats. Això és una cosa que sentim alt i clar de les escoles amb què treballem al Jubilee Centre. Encara que no tothom comparteixi el llenguatge del caràcter, que ho entenguin pot constituir la base per mantenir un diàleg constructiu quan hi ha desacords, i fins i tot conflictes, dins una comunitat escolar. Alhora, aquest llenguatge comú també pot ajudar els nens i joves a establir connexions entre les seves diverses experiències.

En el projecte que he esmentat, que vam dur a terme al Jubilee Centre sobre les escoles, les virtuts cíviques i els bons ciutadans, hi havia dos punts relatius a la comunitat.

El primer era que els líders escolars i els professors veien les escoles com un centre cívic que funcionava dins de les comunitats locals i que hi treballava. Així, l'escola era vista pels líders i els professors com a complementària a la provisió d'experiències perquè els estudiants tinguessin un paper a la vida cívica de les seves comunitats. En segon lloc, els alumnes van declarar a l'estudi que el sentiment de pertinença i de confiança a la seva comunitat local es basava sempre en les experiències i oportunitats de participar amb altres en entorns comunitaris. Així que quan els estudiants deien: «Sí, tinc un sentiment de pertinença a la meva comunitat escolar, però també dins de la meva comunitat local» quan deien: «Sí, tinc un sentiment de confiança dins de la meva comunitat local», sempre estava relacionat amb tenir experiències per reunir-se amb altres a les seves comunitats. De vegades es tractava de parlar amb els veïns. Altres vegades, es tractava de participar en actes comunitaris, grups, clubs, etc.

Tant se val si aquests grups estaven relacionats amb l'esport, la música, els escoltes i guies, o el que fos. Però era l'oportunitat de passar temps amb altres a associacions i grups dins de la comunitat local. En altres paraules, per als estudiants d'entre 10 i 16 anys amb què parlem i als quals enquestem, més de 1.500, el sentit de comunitat va sorgir d'aquelles oportunitats d'experimentar comunitats amb altres, i això va tenir un paper clau a l'hora de pensar, de nou, i expressar, experimentar i desenvolupar capacitats i experiències relacionades amb el caràcter.

És essencial que reconeguem que, com en qualsevol relació, hi ha complexitats i desafiaments. Crec que potser el més important per a les escoles en termes d'educació del caràcter, pel que fa a les famílies i les comunitats és quan hi ha conflictes entre l'ètica i les virtuts de l'escola i les de les famílies i les comunitats. Crec que no hi ha solucions ni respostes fàcils per resoldre aquests conflictes. Sens dubte, no crec que aquests conflictes es refereixin únicament a un grup dins de la societat o a una classe social. Crec que són transversals en molts sentits, encara que poden ser diferents segons la classe social o determinats grups i cultures.

Algunes escoles organitzen, per exemple, tallers periòdics perquè els pares o els membres de la comunitat escolar coneguin les disposicions de l'escola en matèria d'educació del caràcter i es reuneixin per debatre els dilemes morals i educatius comuns que impliquen decisions difícils que afecten al caràcter. Sigui quin sigui els enfocaments pràctics que s'adoptin, el principi clau és la idea que les escoles, les famílies i les comunitats intentin treballar juntes en associació. Sobre la base d'aquesta associació, que inclou un llenguatge comú sobre el caràcter, cal esperar que les converses difícils i complexes siguin més fàcils de mantenir i resoldre com a resultat de la confiança i el sentit de propòsit comú que s'ha establert.

El llenguatge del caràcter pot ser la base d'un diàleg constructiu quan hi ha desacords en una comunitat escolar

